

Valot pimeyksien reunoilla

Musta huumori poliisin työyhteisössä

Marfa Raipela

10/2022

TIIVISTELMÄ

Marfa Raipela: Valot pimeyksien reunoilla – Musta huumori poliisin työyhteisössä

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Jari Hyyti ja Satu Tiainen

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan mustan huumorin esiintymistä ja vaikuttimia poliisin työyhteisössä haastattelututkimuksen kautta. Tämän kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoitus oli kuvata ja selittää mustan huumorin ilmiötä poliisien keskinäisen vuorovaikutuksen keinona. Tutkimuksen tarkoitus on tehdä ilmiö tunnetummaksi, ymmärrettävämmäksi ja lisätä käsitystä siitä, mistä vaikuttimista musta huumori on lähtöisin.

Tutkimus on toteutettu haastattelututkimuksena Sisä-Suomen poliisilaitoksella vuonna 2022. Haastateltavina oli kolme kokenutta poliisimiestä, jotka ovat työskennelleet useissa eri yksiköissä poliisiorganisaation sisällä. Haastatteluissa kerättiin tietoa siitä, miten mustan huumorin esiintymisympäristö muodostuu ja mitkä seikat siihen vaikuttavat.

Tutkimustulosten mukaan poliisien keskinäinen musta huumori on pääasiassa tilannekomiikkaa. Huumori syntyy koetuista traagisista tai muutoin raskaaksi koetuista työtehtävistä. Tämä tukee aiemmassa tutkimuksessa tunnistettua huojennusteoriaa, jossa tunnereaktioita pyritään purkamaan huumorin keinoin. Tutkimuksen mukaan musta huumori koetaan poliisissa tärkeäksi työssäjaksamista tukevaksi keinoksi. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni myös, että keskeinen asia mustan huumorin syntymiselle on se, että poliisit ovat tilanteessa keskenään. Mustalla huumorilla ei haluttu loukata ulkopuolisia henkilöitä, joiden ei uskottu ymmärtävän huumorin tyyliä erilaisen kokemuspohjansa vuoksi.

Tutkimus haastaa pohtimaan poliisien käyttämän mustan huumorin rajoja ja tuomittavuutta. Niitä peilataan poliisityössä vaadittavaan luottamukselliseen sekä asianmukaiseen tehtävien hoitoon ja toisaalta kykyyn pitää poliisimiehet työkykyisinä.

Sivumäärä: 31

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Lokakuu 2022

Avainsanat: huumori, musta huumori, sosiaaliset normit, haastattelututkimus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Johdatus aiheeseen	3
1.2 Aiempi tutkimus	3
1.3 Tutkimuskysymykset	4
1.4 Aiheen rajaus	5
2 KÄSITTEET JA TEORIA	6
2.1 Keskeiset käsitteet.....	6
2.1.1 Huumorikulttuuri.....	6
2.1.2 Musta huumori	6
2.2 Huojennusteoria	8
3 TUTKIMUSMENETELMÄ	9
3.1 Tutkimusmenetelmän valinta	9
3.2 Tutkimuksen eettisyys	10
3.3 Aineistonkeruu.....	10
3.3.1 Kohderyhmä	10
3.3.2 Teemahaastattelu aineiston hankinnassa	11
3.3.3 Analyysi	12
4 TUTKIMUKSEN TULOKSET	13
4.1 Esiintymisympäristö.....	13
4.1.1 Ajallinen yhteys	13
4.1.2 Musta huumori tilannekomiikkana	14
4.1.3 Esiintymisympäristöön liittyvät erityispiirteet.....	14
4.1.4 Toisentajat	17
4.2 Sallivuuden syntyminen.....	18
4.2.1 Sosiaaliset normit.....	19
4.2.2 Oikeutus.....	20
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	23
5.1 Johtopäätökset.....	23

5.2 Pohdinta	24
6 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	26
LÄHTEET	27
LIITE 1. Saatekirje haastateltaville	29
LIITE 2. Haastattelurunko	30
LIITE 3. Suostumus tutkimukseen osallistumisesta.....	31

1 JOHDANTO

1.1 Johdatus aiheeseen

Tämä opinnäytetyö tutkii mustan huumorin esiintymistä poliisin työyhteisössä. Musta huumori on ilmiö, jota pyrin kuvaamaan esiintymisympäristössään. Tutkimuksen lähtökohtana on näkemys siitä, että mustan huumorin ilmiön merkitykset ovat näkyviä sen tyypillisessä esiintymisympäristössä, tässä tapauksessa poliisin työyhteisössä.

Tutkimuksen ongelmanasettelu muotoutuu kuvaamaan sitä sosiaalista ympäristöä, jossa ilmiö eli musta huumori tapahtuu. Ongelmanasettelu pyrkii mustaan huumoriin liittyvän kulttuurisen ja sosiaalisen ympäristön tutkimiseen, sen määrittelyyn ja ilmiön syvempään tuntemiseen. Toivon, että tämän opinnäytetyön kautta saan avattua mustan huumorin esiintymisympäristöä ja siihen liittyviä erityispiirteitä, kuten sallivuutta.

Elämme yhteiskunnassa, jossa paheksutaan voimakkaasti kaikkea sitäkin, mitä kontekstista irrotettuna voi paheksuttavaksi sanoa. Koen, että mustan huumorin esiintymisympäristö poliisissa olisi hyvä kirjoittaa auki ja kartoittaa siihen liittyviä kokemuksia. Aidolla mustalla huumorilla ei ole loukkaamistarkoitusta, vaan ennemminkin tarkoitus pitää poliisit työkykyisinä ja löytää huumoria elämän varjopuolien keskellä.

1.2 Aiempi tutkimus

Huumoria on tutkittu Suomessa ja maailmalla paljon, mutta mustaa huumoria ei niinkään. Poliisiin tätä tutkimusta on liitetty Suomessa vain vähän. Paavo Kerkkänen (2003) on julkaissut Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisissä julkaisuissa opinnäytetyön *Huumorintaju ja terveys itäsuomalaisen poliisien työssä 1995–1998*. Tämä on ainoa löytämäni suomalainen julkaisu, jossa suoranaisesti käsitellään poliisia ja huumoria. Kyseisessä tutkimuksessa on tutkittu poliisien huumorintajun muutoksia kolmen vuoden aikana heidän omien kokemustensa ja työkavereiden kokemusten kautta. Lisäksi tutkimuksessa tutkittiin huumorintajun muutoksen vaikutuksia terveyteen.

Pirjo Vesa on tehnyt väitöskirjan Tampereen yliopiston Hoitotieteen laitokselta aiheesta *Aineistolähtöinen teoria hyvää oloa ja työhyvinvointia edistävästä huumorista hoitajien keskinäisessä vuorovaikutuksessa*. Vesan tutkimuksessa on todettu, että hoitajien vuorovaikutuksessa keskeistä on se, onko tilannekomiikassa tai mustassa huumorissa käytetty huumori tilanteeseen sopivaa vai so-

pimatonta. Työpaikalle sopivalla huumorilla on todettu olevan useita positiivisia vaikutuksia ilmapiiriin ja työyhteisöön. Vesa on kuitenkin todennut, että uudella työntekijällä voi olla vaikeuksia päästä osaksi työyhteisöä huumoria käyttäen. (2009, 77–79.)

Vesa on tutkimuksessaan tuonut esiin myös sen, että huumorilla säädellään henkilöiden ja työyhteisön rajoja. Sellaiset tilanteet, joissa huumoria on suotavaa käyttää ja toisaalta ne, joissa sitä ei tule käyttää ollenkaan, tulevat Vesan mukaan työpaikalla selkeästi esille. Paavo Kerkkänen on todennut tutkimuksessaan, että poliiseista hyvän huumorintajun omaavat osaavat valikoida tilanteet, joissa huumori on suotavaa ja pidättäytyä siitä muutoin. Heidän huumorintajunsa on siis joustavaa ja valikoivaa. (2003, 48.)

Mustaa huumoria on tutkittu hoitajien keskuudessa useissa tutkimuksissa ja sillä on todettu olevan merkittävä rooli hoitajien työssäjaksamisessa kohdatessa muun muassa sairautta ja kuolemaa (Dean 1997; Åstedt-Kurki & Isola 2001; Sayre 2001; Johnson 2002; Dean & David 2005; Dean & Major 2008, viitattu Vesa 2009, 29). Joan Sayren (2001, 669–689) tutkimuksessa ilmeni, että varsinkin raskaassa psykiatrisessa hoitotyössä, jossa ilmenee ratkaisemattomia hoitotapauksia, voi musta huumori olla sävyllään jopa epäeettistä. Ratkaisemattomat tapaukset kuormittavat hoitajia ammatillisen kyvyttömyyden kokemuksen kautta ja koetaan sen vuoksi erityisen raskaiksi. Myös Paavo Kerkkäsen tutkimuksessa poliisien huumorintajusta nousi esille mustan huumorin käyttö erityisesti niin sanottujen taparikollisten kohtaamisen kohdalla (2003, 63).

Vuonna 2017 julkaistussa tutkimuksessa *Cognitive and emotional demands of black humour processing: the role of intelligence, aggressiveness and mood* tutkittiin mustasta huumorista pitämisen yhteyttä älykkyyteen, tunne-elämään ja aggressiivisuuteen. Tutkijoiden mukaan tutkimuksen yllättävin tulos oli, että korkeimmat arvot mustan huumorin arvostuksessa ja ymmärryksessä saaneet henkilöt, osoittivat korkeita arvoja myös älykkyydessä ja heillä oli korkeampi koulutustaso. Lisäksi heillä oli vähemmän mielialahäiriöitä ja aggressiivisuutta. (Willinger ym. 2017, 165.)

Tämän tutkimuksen näkökanta on, että hirtehishuumori on kuoleman läheisyyden lakonisesti kohtaava mustan huumorin alalaji, jonka erityisasema johtuu siitä, että se on terminä vanhempi kuin musta huumori. Termejä voidaan kuitenkin käyttää myös synonyymisesti.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tämä tutkimus pyrkii osoittamaan tiettyjä lainalaisuuksia mustan huumorin ilmiöstä ja sen syntyisestä poliisin työyhteisössä. Tutkimuskysymykset liittyvät esiintymisympäristöön ja sallivuuteen.

Tutkimuskysymykset:

1. Millainen on mustan huumorin esiintymisympäristö poliisissa?
 - 1.1. Liittyvätkö mustan huumorin aiheet henkilökohtaiseen työympäristöön?
 - 1.2. Mitä erityispiirteitä mustan huumorin esiintymisympäristöön liittyy?
2. Miten mustan huumorin salliva sosiaalinen suotavuus syntyy?
 - 2.1. Milloin musta huumori koetaan sallituksi?
 - 2.2. Onko poliisien mustassa huumorissa tabuja?
 - 2.3. Onko vitsin huvittavuudella sosiaaliseen kontekstiin liittyvät mekanismit?

1.4 Aiheen rajaus

Olen rajannut tutkimuksen aiheen käsittelemään suomalaisen poliisin työyhteisössä tapahtuvaa mustan huumorin käyttöä. Ulkopuolelle rajautuu tällöin asiakasrajapinnassa käytettävä huumori, joka harvoin onkaan mustaa.

Haastattelututkimuksen ulkopuolelle rajautuvat syyt, joiden vuoksi juuri poliisi käyttää paljon mustaa huumoria. Tästä on aiempaa tutkimusta jonkin verran ja niitä on käsitelty tämän työn kohdassa aiempi tutkimus. Samalla tavoin haastattelututkimukseni ulkopuolelle on rajattu mustan huumorin koetut tai konkreettiset hyödyt ja haitat. Haastattelututkimuksessani on siis tarkoitus keskittyä selvittämään niitä erityispiirteitä, jotka sallivat, edistävät ja mahdollistavat mustan huumorin käytön tiettyssä sosiaalisessa ympäristössä. Tässä tutkimuksessa ei myöskään tutkita mustan huumorin retoriikkaa tai kirjoiteta auki mustan huumorin vitsejä.

Huumorin vaikutukset ovat subjektiivisia kokemuksia, mutta pohjimmiltaan huumori on sosiaalinen ilmiö, joka vaatii toteutuakseen esittäjän sekä yleisön. Tutkimukseni kuuluu viitekehyksessään yhteiskuntatieteiden ja sosiologian alle. Sosiologia sopii tutkimukseeni erityisen hyvin, sillä se etsii osaltaan tiettyjä lainalaisuuksia yhteiskunnallisista tai kulttuurillisista ilmiöistä ja pyrkii selittämään näiden ilmiöiden muodostumista.

2 KÄSITTEET JA TEORIA

2.1 Keskeiset käsitteet

2.1.1 Huumorikulttuuri

Huumorikulttuurilla tarkoitetaan tietyssä paikassa ja ajassa ihmisten muodostamaa yhteisöä, jossa tarkastelun kohteena on huumori ja jossa tälle kulttuurilliselle yhteisölle on muodostunut tietynlaiset tavat käyttää huumoria. Huumorikulttuuri perustuu yhteiseen historiaan ja se omaksutaan vähitellen esimerkiksi työssä. Huumorilla viestitään monenlaisia asenteita, normeja, arvoja ja tunteita, vaikkei tätä kaikkea aina tunnistettaisikaan. Osa siitä on kulttuurisena syvätason tietona piilossa yhteisön jäseneltä itseltään. Huumorin käyttöön ja sen sisältöön vaikuttavat ajan ja paikan lisäksi yksilö, yhteisö ja yhteiskunta. (Vesa 2009, 16.)

Paavo Kerkkäsen tutkimuksessa huumorintajun käsitettä tutkittiin ja määriteltiin kokonaisuudessaan. Huumorintaju on määritelty tutkimuksessa sekä yksilön että yhteisön sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvänä ominaisuutena, joka vaihtelee sosiaalisen suotavuuden, olosuhteisiin liittyvän näkökulman ja kulloisenkin tilanteen mukaan. Lisäksi huumorintaju heijastelee yksilöllisiä ominaisuuksia ja mielentiloja. Kerkkäsen tutkimuksen määritelmän mukaan huumorintajun käsite sijoittuu sosiaalipsykologisen tarkastelutavan alueelle ja siellä sosiaaliskognitiivisen hahmottamisen piiriin. (Idson & Mischel 2001, viitattu Kärkkäinen 2003, 21.)

2.1.2 Musta huumori

Musta huumori on mainittu ensimmäisen kerran kirjallisuudessa vuonna 1940, jolloin André Breton julkaisi teoksen *Anthologie de l'humour noir* eli mustan huumorin antologia (Breton 2007, 14). Bretonin mukaan mustan huumorin todellinen alullepanija on kuitenkin Jonathan Swift (1667–1745). Bretonin mukaan mustahuumori on osittain makaaberia ja ironista sekä usein absurdia. Hän kutsuu mustaa huumoria jopa hilpeyden, vitsikkyyden ja sarkasmin vastakohtaksi sekä ”sentimentalisuuden veriviholliseksi” ja ”mielen ensiluokkaiseksi kapinaksi”. (Breton 2007, 10.)

Tieteen termipankin (2022) mukaan musta huumori on tyyllilaji, jossa käsitellään inhimilliseen ahdistukseen, kärsimykseen ja kuolemaan liittyviä kysymyksiä groteskin huumorin keinoin. Musta huumori on siis naurua muun muassa kuoleman ja tuskan edessä.

Musta huumori on terminä melko arkipäiväistynyt, eikä sille ole olemassa yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Kirjoittajista ja tutkijoista riippuen mustaa huumoria voidaan luonnehtia muun muassa groteskiksi, hirtehiseksi, sairaaksi, makaaberiksi, ironiseksi, satiiriseksi, pornografiseksi, absurdiksi

tai näiden yhdistelmiksi. Ihmisillä on myös erilaisia käsityksiä siitä, mitä kaikkea musta huumori voi kattaa ja ketkä sitä voivat toteuttaa. Musta huumoriin liittyy kuitenkin aina jokin julmuuden viivahde. Niille on myös tyypillistä, että ne syntyvät ajankohtaisista, kipeistä aiheista nopeasti, mutta kuolevat hitaasti. Yleisesti mustan huumorin vitsit syntyvät median luomaan shokkitilaan ja sen herättämään ahdistukseen ja kauhuun. (Hokkanen 2015, 364–365.)

Mustaa huumoria saatetaan joskus nimittää sairaaksi huumoriksi ja sen asenne voidaan nähdä nihilistisenä. Kuitenkin mustan huumorin olemuksen näkeminen näin yksiselitteisenä, olisi tämän huumorilajin vähättelyä. Itseasiassa mustan huumorin olemus on kaksijakoinen eli ambivalentti. Kaksijakoisuuden toinen puoli on sairasmielinen ja irvokas osuus, joka perustuu moraalisten periaatteiden rikkomiselle eli on moraalisesti sopimatonta ja tämän vuoksi aiheuttaa pahennusta. Toinen taas on huumorin absurdius, joka perustuu logiikan periaatteiden rikkomiselle. Sairaasta ja absurdista saadaan yhteistuloksena musta huumori. (Schachtman 2005, 167–168.)

Tämä kaksijakoisuuden mielettömyys johdetaan aina todellisen elämän piiristä. Ambivalenssi onkin psykologiassa tunnettu termi, joka tarkoittaa vastakkaisten tunteiden tai tarpeiden esiintymistä yhtä aikaa. Ambivalenttia on siis se, että sama ärsyke aiheuttaa kaksi vastakkaista tunnetta. Musta huumori on juuri tällaista ambivalenttia, jossa koomisuus ja traagisuus ovat paradoksaalisen samanaikaisesti läsnä. (Schachtman 2005, 169.) Myös psykologian suurvaikuttaja Sigmund Freud (1856–1939) puhui ”murtuneen” huumorin lajeista, joissa ihminen päättää, itkeäkö vai nauraa, kun kaksi vastakkaista tunnetta ottaa yhteen (1983, 203).

Musta huumori voidaan käsittää myös tilannekomiikkaan sisältyväksi osaksi, joka saa synkempiä muotoja. Mustan huumorin sisältö on psyykkisesti raskaampi ja sillä voidaan ilmaista esimerkiksi vihaa, inhoa, pelkoa ja aggressiota. Mustalla huumorilla säädellään tunteita oman sekä yhteisön ymmärryksen lisäämiseksi ja se voi olla joko spontaania tai ei-spontaania. Mustalla huumorilla voidaan laukaista myös paineita ja helpottaa jaksamista. Mustalle huumorille on tyypillistä, että mitä raskaammaksi työ tai elämä yleensä koetaan, sitä enemmän mustaa huumoria käytetään. (Vesa 2009, 64.)

Sigmund Freud oli myös sitä mieltä, että huumori on ihmisen psyykkisistä puolustusmekanismeista kaikkein korkein. Freud selitti asian niin, että huumori ei torju tuskallista tunnetta tietoisuudesta, vaan muuttaa mielipahan energian laukaisemisen avulla mielihyväksi. (Freud 1983, 204.) Freudin mukaan huumori asettuu tuskallisen tunteen paikalle ja mielihyvä syntyy laukeamattoman tunnepurkauksen kustannuksella. Freudin voi siis tulkita sanovan, että musta huumori ei naura ainoastaan tuskan edessä, vaan myös sen voimalla. (Eml., 199–200.) Freud ei ole kuitenkaan itse käyttänyt mustan huumorin termiä, vaikka onkin varmasti tarkoittanut samankaltaista huumoria. Freudin teksteissä sanan ”huumori” voisikin melkein korvata ”mustalla huumorilla”. Freud kuitenkin kuoli

vuosi ennen mustan huumorin termin julkaisua André Bretonin mustan huumorin antrologiassa, joten luonnollisesti termi ei hänen teksteissään esiinny.

Paavo Kerkkänen ei puhu tutkimuksessaan juurikaan mustasta huumorista, mutta samaa tarkoittavaksi voidaan ajatella Kerkkäsen mainitsema hirtehisuumori ja niin sanottu sairas huumori (Fielding 1988). Nämä ovat poliisille keinoja käsitellä tunteita ilman ammattiroolin menetystä sekä eläytyä tunnetasolla toistensa tuntemuksiin pelkäämättä, että heitä pidettäisiin heikkoina (Pogrebin & Poole 1988). Esimerkiksi kriisit ja traagiset tapahtumat saatetaan muuttaa jälkikäteen juuri hirtehisuumoria käyttäen vähemmän uhkaaviksi, jolloin niistä on helpompi irrottautua ja siirtyä muihin tehtäviin ja ajatuksiin (Mc Caroll ym. 1992; Waters 1996). Mustahuumori tarjoaa myös suojaa kritisoitaessa muita ihmisiä tai haastettaessa vallitsevia normeja ja käytänteitä (Holmes & Marra 2002a, 2002b; Dean & Major 2008; Plester & Orams 2008). (Kappaleen lähteisiin viitattu Kerkkänen 2003, 46)

Hirtehisuumori on mustan huumorin lähikäsite ja usein ne voidaan käsittää synonyymeiksi. Hirtehisuumorin tai mustan huumorin tiedetään olevan paljon käytettyä erityisesti niissä ammattiryhmissä, joissa työ on psyykkisesti raskasta. Tällaisia ammatteja voivat olla esimerkiksi poliisit, sairaanhoitajat ja palomiehet. Yhteinen mieltymys mustaan huumoriin ei kuitenkaan selity samanlaisella huumorintajulla ammattiryhmän sisällä, vaan sillä, että synkästä huumorista on tullut välttämättömän selviytymiskeino työssä, jossa ollaan jatkuvasti tekemisissä kuoleman ja tuskan kanssa. Mustan huumorin vaihtoehdoksi voidaan nähdä anhedonia, eli kyvyttömyys tuntea mielihyvää, jota esiintyy kyseisissä ammattiryhmissä paljon. On jopa esitetty, että jollei ole kykenevä nauttimaan mustan huumorin iloista, on tuomittu menettämään kaiken nautinnon elämästään. Yleisenä esimerkkinä on kerrottu, että monet keskitysleireiltä selvinneet ovat kertoneet pysyneensä järjissään huumorin avulla. Tuo huumori onkin varmasti ollut historiamme mustinta. (Garrick 2006, 175–176.)

2.2 Huojennusteoria

Huojennusteoria on freudilaisen psykologian mukainen teoria, jossa huumorin uskotaan tuottavan helpotuksen tunnetta ja vapauttavan samalla ylimääräistä energiaa. Tilanteesta aiheutuneesta naurusta tulee hyvä sekä raukea olo ja samalla se laukaisee stressiä. (Laes 1998, 278–279.) Huojennusteorian mukaan kunnioitetusta ja ahdistavasta asiasta tehty vitsi aiheuttaa vastaanottajassa nopean mielentilamuutoksen, josta huojennus aiheutuu (Knuutila 1992, 104).

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

3.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimus pohjautuu empiiriseen tutkimukseen, joka noudattaa kvalitatiivisen tutkimuksen strategiaa. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että se perustuu ihmisten subjektiivisten kokemusten ja näkemysten tarkastelulle (Puusa & Juuti 2020, 57). Tämän tyylisessä tutkimuksessa, jossa on tarkoitus hahmottaa ihmisten tuottaman ilmiön esiintymistä omassa ympäristössään, on luonnollista valita menetelmäksi laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus mahdollistaa tällaisen abstraktin ilmiön esiintyvyyden tutkimisen.

Organisaatiokulttuureihin liittyvä tutkimus on varsin tuoretta; se on yleistynyt 1970-luvun jälkeen, vaikka sitä ennen yksittäiset tutkijat tutkimusta jo tekivätkin. Organisaatiokulttuuriin liittyvän tutkimuksen myötä organisaatioita ja niissä tapahtuvia ilmiöitä alettiin hahmottaa osana sosiaalista maailmaa, jonka ihmiset luovat omalla ja yhteistoiminnalla toistensa kanssa. (Puusa & Juuti 2020, 59–60.)

Tutkimusta voidaan väljän jaottelun mukaan pitää tapaustutkimuksena tai organisaatiokulttuuritutkimuksena, joka pyrkii selvittämään organisaation sisällä muodostuneita ilmiöitä ja erityispiirteitä.

Mustan huumorin käsite on niin häilyvä, että ilman määrittelyä en koe järkeväksi käyttää aiheen tutkimiseen muuta menetelmää. Esimerkiksi kvantitatiivisen, otannaltaan laajemman kyselytutkimuksen virhemarginaali saattaisi kasvaa liian suureksi, kun vastaajien yhdenmukaista käsitystä mustasta huumorista ei voisi taata. Vaikka kvalitatiivinen tutkimus voisi nostaa esiin niin sanottua kylmää faktaa, on tutkimukseni tarkoitus tutkia mustaa huumoria ilmiönä ja nostaa esiin siihen liittyviä yksityiskohtia. Tämän vuoksi haastattelututkimuksena tehty kvalitatiivinen tutkimus tarjoaa paremmat mahdollisuudet syventyä aiheeseen.

Haastatteluaineiston analyysissä käytän teemoittelua aineistolähtöisesti. Pysin tunnistamaan aineistosta tiettyjä esiin nousevia teemoja ja aiheita, jotka saattavat näkyä aineistossa eri muodoissa.

Musta huumori ilmiönä sekä siihen liittyvät muut käsitteet ja teoriat on haettu tähän tutkimukseen aiemmasta kirjallisuudesta ja tutkimuksesta.

3.2 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimustyötä tehdessä tutkijalle tulee eteen jatkuvasti uusia pieniä kysymyksiä, joihin pitää ottaa kantaa. Kaikkiin kysymyksiin ja kaikkiin tilanteisiin ei ole olemassa eettistä koodistoa, mutta jo eettisten kysymyksen problematiikan tiedostaminen pitää tutkijan yleensä oikealla tiellä. (Eskola & Suoranta 1998, 39.)

Tässä tutkimuksessa eettisiä haasteita liittyi pienen kohderyhmän otannan vuoksi haastateltavien valintaan. Valinta haastateltavista tehtiin vapaaehtoisten joukosta tutkimuksen tekijän toimesta. Valinnoissa painotettiin erilaisia työ- ja tehtävätaustoja poliisihallinnossa. Muutoin haastateltavien kriteerit on määritelty alla (3.3.1 Kohderyhmä).

Eettisiä haasteita saattaa tuottaa myös se, että haastattelija ja tutkimuksen tekijä työskentelee myös tutkittavassa ympäristössä, eli poliisihallinnossa. Tutkija ja haastateltavat olivat väistämättä toisilleen entuudestaan tuttuja ja tällöin aiempi henkilökemia saattaa vaikuttaa haastattelun kulkuun. Tutkittavien ja tutkijan välillä ei ollut kuitenkaan esimerkiksi esimiesasemasta johtuvaa riippuvuussuhdetta, joka voisi vaikuttaa tutkimukseen osallistujan vapaaehtoisuuteen.

Kaikki haastateltavat olivat vapaaehtoisia. Heitä tiedotettiin ensin saatekirjeellä, josta ilmeni tutkimuksen tiedot. Saatekirjeessä mainittiin myös muun muassa tutkimuslupa, jonka Sisä-Suomen poliisilaitos on tutkimukselle antanut. Haastateltavat täyttivät ennen haastattelua suostumuslomakkeen, jossa kerrottiin miten heidän haastattelujaan tullaan hyödyntämään tutkimuksessa ja miten materiaali hävitetään. Tässä tutkimuksessa oli eettisesti tärkeää turvata haastateltavien nimettömyys.

3.3 Aineistonkeruu

3.3.1 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmään kuului kolme kokenutta poliisimiestä Sisä-Suomen poliisilaitokselta. Kohderyhmän valinnassa kokemusta poliisin työyhteisöstä ja työskentelystä erilaisissa yksiköissä pyrittiin rajaamaan etukäteen määritellyillä kriteereillä. Haastateltavien kriteereiksi asetettiin vähintään 15 vuoden työura poliisissa, työskentely vähintään kolmessa eri yksikössä/ryhmässä, lisäksi kaikki haastateltavat työskentelivät nykyään eri yksiköissä. Tutkimuslupa haastattelututkimukselle haettiin Sisä-Suomen poliisilaitokselta kirjallisella hakemuksella. Tutkimuslupahakemukseen liitettiin tutkimussuunnitelma.

Tutkija kartoitti melko pienestä työyhteisöstä halukkuutta tutkimukseen osallistumiselle keskustelemalla kriteerit täyttävien henkilöiden kanssa. Heistä, jotka ilmaisivat tutkimukseen halukkuutensa, valittiin kolme haastateltavaa. Tutkija sopi haastateltavien kanssa haastatteluajankohdan ja -paikan sekä toimitti heille haastateltaville suunnatun saatekirjeen. Haastattelut suoritettiin Sisä-Suomen poliisilaitoksen tiloissa.

3.3.2 Teemahaastattelu aineiston hankinnassa

Teemahaastattelun perusolettama on, että haastateltavat ovat kokeneet tietyn asian tai prosessin, josta tietoa haastattelussa kerätään. Metodisesti teemahaastatteluun kuuluu, että osa haastattelun lähtökohdista on ennalta päätetty ja näin tutkija pystyy ohjaamaan haastattelua ilman liiallista kontrollia. (Puusa & Juuti 2020, 107.) Tämän tutkimuksen teemahaastattelurungon teemoina olivat kokemukset, vaikuttimet, tekijät ja muutokset. Poliisihallinnossa tutkimuksen aihe on melko paljon tunteita herättävä ja tämän vuoksi selkeät teemat ja niissä pysyminen oli oleellista.

Haastattelu sopii erityisen hyvin abstraktien ilmiöiden tutkimiseen, kuten tässä tutkimuksessa. Haastatteluun laadittiin etukäteen teemahaastattelurunko, joka piti sisällään ne teemat, joihin haastatteluissa haluttiin syventyä. Haastattelurungossa oli valmiita, mahdollisimman avoimia kysymyksiä ja näiden lisäksi tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi haastattelun aikana oli mahdollista syventää vastauksia muilla kysymyksillä, jotka olivat luonteeltaan apukysymysten kaltaisia. Jos teemat nousivat muutoin esiin, ei apukysymyksiä ollut tarpeellista kaikissa haastatteluissa esittää.

Teemahaastattelun teemat ja apukysymykset muodostuivat vertaamalla aiempaa tutkimusta ja siitä saatua tietoa tutkimuskysymyksiin. Näin esille nousivat ne teemat, joita voitiin pitää merkittävänä hahmotettaessa mustan huumorin esiintymisympäristöä ja sallivuuden kulttuuria poliisin työyhteisössä.

Ennen haastattelujen aloittamista teemahaastattelurunkoa testattiin tutkimuksen ulkopuoliseen poliisihenkilöön. Testaamalla haastattelurunkoa, varmistuttiin haastattelurungon toimivuudesta, eli onko sillä mahdollista saada tutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Testin perusteella haastattelurunkoon tehtiin vielä tarkennuksia, lähinnä tarkentavien kysymysten osalta. Samalla pystyttiin testaamaan myös haastattelussa kuluva aika.

Haastattelujen aluksi haastateltavalle kerrottiin haastattelujen nauhoituksesta ja myöhemmin tapahtuvasta litteroinnista. Haastateltaville kerrottiin myös, että nauhoitus hävitetään sen jälkeen, kun litterointi on valmis. Litterointeja säilytetään tutkijan toimesta siihen saakka, että tutkimukseen liitty-

västä opinnäytetyöstä on saatu hyväksytty arvosana. Haastateltavat allekirjoittivat myös suostumuksen tutkimukseen osallistumiselle, jossa kerrottiin muun muassa mahdollisista suorista lainauksista tutkimuksessa.

Ennen haastattelua haastateltavilta kerättiin taustatiedot, jotka eivät tulleet osaksi haastattelun nauhoitusta tai litterointia. Taustatietoihin kuuluivat haastateltavan ikä, sukupuoli, tutkinto-/valmistumisvuosi, työssäoloaika poliisina, työssäoloaika muulla työnantajalla ja työura poliisissa.

Taustatietojen keräämisellä haluttiin varmistaa mahdollisuus arvioida vastauksia erilaisten taustatekijöiden kannalta. Haastateltaville kerrottiin, että taustatietoja käytetään tutkimuksessa tarvittaessa yleisellä tasolla.

3.3.3 Analyysi

Tutkimuksen aineistoksi kertyi kolmesta teemahaastattelusta tehdyt litteroinnit. Lisäksi haastateltavista oli kerätty taustatiedot. Tutkimusaineistoa käytiin läpi aluksi aineistolähtöisesti tarkastellen. Tämän jälkeen aineistoa pelkistettiin ja jäseneltiin samankaltaisiin ilmaisuihin tai merkitsevyyksiin. Lisäksi tutkimusaineistoa teemoiteltiin niin, että haastatteluista pystyttiin tunnistamaan säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Osa teemoittelussa käytetyistä teemoista oli etukäteen laadittuja ja osa syntyi vasta teemoittelun myötä.

Teemoittelun jälkeen esiin nousseita aiheita kategorisoitiin tutkimuskysymysten avulla ja niille luotiin yläotsikot ja useita alaotsikoita. Yläotsikoiksi muodostuivat tutkimuskysymysten pääotsikot, eli esiintymisympäristö ja sallivuus. Näiden alle muodostuivat alaotsikot, jotka analyysissa tunnistettiin ilmiötä pääotsikoiden kautta kuvaaviksi seikoiksi. Näin kategorisoituina teemahaastattelurungon teemat eivät vastanneet aina tarkkarajaisesti tiettyyn tutkimuskysymykseen, vaan avoimelle kerronnalle tyypillisesti vastauksissa saattoi olla piirteitä useisiin kysymyksiin liittyen.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimustulokset on jaoteltu tutkimuskysymysten mukaan esiintymisympäristöön ja sallivuuteen liittyviin teemoihin. Aineiston analyysin kautta esiin nousi ympäristöön ja sallivuuteen vaikuttavia tekijöitä, joita on avattu ja pohdittu tässä osiossa.

On huomion arvoista, etteivät teemahaastattelurungon teemat ja niistä saadut vastaukset vastaa kaikissa tapauksissa vain tiettyyn tutkimuskysymykseen, vaan vastauksissa sekoittui piirteitä esimerkiksi sekä sallivuuteen että esiintymisympäristöön liittyen. Tämän vuoksi tutkimuksessa on katsottu, että mielekkäin tapa todentaa ilmiötä vastaamaan tutkimuskysymyksiin on tuottaa tulokset tutkimuskysymysten ympärille.

4.1 Esiintymisympäristö

Esiintymisympäristöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa sitä ympäristöä, jossa musta huumori tapahtuu. Esiintymisympäristö ei ole ainoastaan fyysinen paikka, vaan kattaa myös mustan huumorin esiintymisen ajan sekä ympäristössä olevat ja sitä tuottavat henkilöt. Tässä osiossa esiin nousee myös poliisien mustan huumorin luonne tilannekomiikkana ja sitä kautta ajatus siitä, mikä mustaa huumoria poliisissa tuottaa.

4.1.1 Ajallinen yhteys

Haastatteluissa ilmeni, että mustaa huumoria esiintyy poliisin työyhteisössä eniten välittömästi tai lähes välittömästi jonkinlaisen tapahtuman tai tehtävän jälkeen. Luonnollinen selitys hieman myöhemmin tapahtuvalle huumorille tehtävän jälkeen on, etteivät poliisit käytä mustaa huumoria asiakkaiden tai muiden henkilöiden ollessa paikalla. Tämän vuoksi tilanne, jossa musta huumori tuli parhaiten haastateltavien mukaan esiin, on poliisin tiloissa, autossa tai muussa hetkessä, jossa työyhteisö tai työkaverit ovat keskenään.

H1: Yleensä se tulee sitten vasta kun on se hetki, että sä voit henkästä ja sitten kun työyhteisö yhdessä henkäsee ja miettii, että mitäs tässä tapahtu ... ja sitten tulee se huumori siihen mukaan.

H2: Lähinnä silloin kun ei ole vaan asiakkaita lähellä, että muutenhan se tapahtuu ihan missä tahansa sitten, kun ei ole asiakkaita lähellä.

Toisaalta haastatteluissa kuvattiin myös tilanteita, joissa asioille nauretaan vuosienkin päästä. Tämä kuvaa tilannetta, jossa jostain tapahtumasta on jäänyt mustaan huumoriin liittyvä tarina kerrottavaksi. Tarinaa ja siihen liittyvää vitsiä voidaan siis kertoa vuosien päästäkin.

4.1.2 Musta huumori tilannekomiikkana

Poliisien käyttämässä mustassa huumorissa näyttää tämän tutkimuksen valossa olevan mitä suurimmassa määrin kyse juuri tilannekomiikasta. Haastateltavat kuvasivat lähes poikkeuksetta kyseessä olevan tapahtumia, sanomisia tai muita työhön liittyviä asioita, joille nauretaan ja joista vitsaillaan. Haastatteluissa ilmeni, ettei musta huumori ole ainoa huumorin tyyli, jota poliisissa käytetään. Työtehtävien tyypillinen luonne, elämän varjopuolien parissa, tekee tilannehumorista kuitenkin usein mustaa.

H2: Poliisi näkee ammatissaan koko ihmiselämä kirjon ja kurjuuden ja erilaisia ihmis-kohtaloita ja kyllähän ne on niitä; elämän hankalimmat tilanteet ja tämmöiset, joille vitsaillaan. Kaikkihan meistä kokee elämässään hankalia asioita ja niin edelleen, mutta työssä ollaan erityisen paljon niiden kanssa tekemisissä, niin niihin sitten pyritään suhtautumaan huumorin keinoin.

Markku Haakana (1996, 144) toteaa, etteivät hauskuuttavat hetket synny useinkaan varsinaisen vitsinkerronnan muodossa, vaan pikemminkin spontaanina huumorina, muuhun keskusteluun ja havainnointiin integroituneina sutkautuksina. Tällöin kyse on nimenomaan tilannekomiikasta tai tilannehumorista.

Tutkimuksen valossa mustan huumorin tilannekomiikka liittyi kahteen eri aspektiin; joko siihen, minäkalaisia tilanteita on koettu tai siihen, miten poliisit itse ovat käyttäytyneet tai miten on toimittu.

4.1.3 Esiintymisympäristöön liittyvät erityispiirteet

Kaikkein merkittävimpänä mustan huumorin esiintymisympäristöön liittyvänä tekijänä kaikki haastateltavat mainitsivat sen, ettei ympäristössä ole mustan huumorin aikaan paikalla muita, kuin poliiseja. Musta huumori miellettiin kaikkien haastateltavien mielestä tietyissä tilanteissa helposti väärinymmärretyksi, eikä niin sanotusti hyväksi huumoriksi, ilman oikeaa kuulijakuntaa. Mustan huumorin tarkoitusperä ei ole kuitenkaan olla loukkaavaa, vaan tunnelmaa keventävää huumoria ja tämän vuoksi erityisen tärkeänä pidettiin työyhteisölähtöisyyttä. Tätä korostettiin sillä, ettei huumorista saa kärsiä kukaan ulkopuolinen.

H1: Voi olla muuta huumoria siinä asiakastilanteessa, mutta että se musta huumori liittyisi nimenomaan siihen, että sitten kun ollaan siinä työyhteisössä tai sen kollegan kanssa, niin että se asiakas ei ole siinä läsnä.

H2: No se on niin kun kaverusten välistä vitsailua, kun siinä ei ole ulkopuolisia, joita loukataan paikalla, jotka ei liity asiaan, ei kuule sitä. Ja että se jää tavallaan sen tietyn porukan väliseksi, jotka sitä viljelee sitä mustaa huumoria, että. Se on niinku silloin minun mielestäni OK. Että siitä ei niinku sitä huumorista kärsi kukaan ulkopuolinen.

Poliisit eriyttivät myös itsensä muista kuin poliiseista voimakkaasti puhumalla meistä ja muista. Oman kokemukseni mukaan tämä on hyvin tyypillistä. Kuten haastatteluissakin kävi ilmi, koetaan, ettei kukaan muu voi ymmärtää mitä poliisit kokevat.

H3: No ehkä semmoisia juttuja ei tulisi sanottua muuten, ku poliisin piirissä, koska ei ehkä ymmärrys riitä, koska ei ole samanlaisia kokemuksia, kuin poliisin ammatissa olevilla.

Fyysisen paikan suhteen haastatteluissa ei ilmennyt tarkkoja ehtoja. Luonnollisina paikkoina pidettiin muun muassa poliisiautoa, poliisilaitosta ja siellä kahvihuonetta. Ainoa määrittävä tekijä paikan suhteen oli, ettei siellä ole organisaation ulkopuolisia henkilöitä paikalla.

Poliisit kertoivat mustaa huumoria käytettävän myös vapaa-ajalla tilanteissa, joissa on ainoastaan poliiseja paikalla. Myöskään näissä tilanteissa fyysisellä paikalla ei ollut merkitystä, vaan paikkaa kuvattiin enemmänkin yksityiseksi ja turvalliseksi. Yksi vastaajista kertoi mustaa huumoria esiintyvän myös muun muassa poliisien keskinäisissä WhatsApp -keskusteluissa. Tämä ei kuitenkaan luonteeltaan eroa kasvokkain tapahtuvasta mustasta huumorista, välissä on vain viestiväline.

Tutkimukseen haastateltavista kaikki pitivät tärkeänä sitä, että mustan huumorin käytölle syntyy luottamuksellinen ilmapiiri.

H1: ...jos ei sulla ole sen toisen ihmisen sen kollegan kanssa tai sen ryhmän kanssa, sitä psykologista turvallisuuden tunnetta, niin ei sitä mustaa huumoria välttämättä edes synny.

Tällaisen luottamuksellisen ilmapiirin kerrottiin syntyvän, kun töitä on tehty jo pidempään yhdessä, kun kollegat opitaan tuntemaan ja on yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lisäksi korostettiin yhteistä kokemuspohjaa.

H2: ..että on tehty pitkäänkin töitä yhdessä ja tunnetaan toisemme aika hyvin.

H2: ..totta kai kun uusiin ihmisiin tutustutaan niin tunnustellaan vähän ja kuulostellaan, että minkälaista porukkaa on ja niin edelleen ja siitä se ryhmädynamiikka sitten muodostuu ja sitten se huumori pikkuhiljaa tulee mukaan.

H3: Saman kokemuspäiriin omaavien ihmisten kanssa pystyy heittää rajuakin huumoria minkä toiset ymmärtää, mikä ei taas sovi ehkä muihin korviin.

Kaikki haastateltavat kertoivat vitsinkertojan tilannetajun olevan todella tärkeää mustassa huumorissa. Tilannetajua kuvattiin haastatteluissa kahdesta eri lähtökohdasta. Ensinnäkin tulee ymmärtää milloin työtehtävät ovat niin akuutit, ettei vitsien kertominen ole sopivaa ja toiseksi kertoja on vastuullinen lukemaan kuulijoiden mielialaa.

Kukaan ei haastatteluissa kuvannut mustaa huumoria tapahtuvaksi akuuttien työtehtävien aikana. Päinvastoin korostettiin, että työt hoidetaan ammattimaisesti, eikä niiden aikana vitsailla. Vitsit kuuluvat ennen tai jälkeen tehtäviä hoidettavaksi. Tätä tosin aiheuttaa oletettavasti sekin, etteivät poliisit ole useinkaan tehtävillä ilman ulkopuolisia.

Kukaan haastateltavista ei vastuuttanut kuulijoita mustan huumorin mahdollisista väärinkäsityksistä tai niihin liittyvistä negatiivista tunteista. Kaikki haastateltavat kertoivat, että mustan huumorin kertojan tulee pystyä tunnistamaan, milloin muiden poliisien mielentila on sopiva mustaa huumoria varten.

H1: Mä ajattelen niin, että poliisin ammatti on kuitenkin pääsääntöisesti vuorovaikutusammatti, niin kyllähän meidän pitäisi myös pystyä peilaamaan jollain tavalla sitä kollegoiden mielentilaa.

H3: ..tarinankertoja pitäisi mun mielestä myöskin mieltää se kuulijakunta ja vähän tavallaan tarkkailla sitä, että kuinka paljon sitä huumoria vie tavallaan yli.

Sama asetelma pätee kertojan vastuuseen, kun paikalla on mahdollisesti henkilöitä, jotka eivät mustasta huumorista pidä tai jotka eivät sitä ymmärrä. Tämä vaatii osaltaan myös kollegoiden tuntemista. Tässä yhteydessä mainittiin myös poliisiharjoittelijat, joiden läsnä ollessa mustaa huumoria ei ainakaan aluksi pidetty järkevänä. Heidät koettiin ulkopuolisiksi ja epäiltiin, etteivät he välttämättä ymmärrä mustaa huumoria.

H2: Ja toki se sitten että viljeleekö sitä huumoria ihan harjoittelijoiden läsnäollessa, että ehkä niille on hyvä tehdä aluksi selväksi, että välillä voi kuulla vähän rankkaa huumoria, että yrittäkää ymmärtää. Kaikki ei sitä välttämättä vielä siinä vaiheessa ymmärrä, kun on tullut just taloon ja kaikki on niin uutta.

4.1.4 Toisentajat

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, etteivät kaikki poliisihenkilöstössä käytä mustaa huumoria, mutta kuitenkin valtaosa käyttää. Niiden, jotka eivät käytä kuvattiin olevan luonteeltaan erilaisia tai etteivät he tunnu tarvitsevan tai välttämättä ymmärtävän mustaa huumoria. Osan kerrottiin loukkaantuvan ja pahoittavan mielensä. Myös uskonnollisen vakaumuksen kerrottiin voivan olla syy siihen, ettei mustaa huumoria käytetä.

H2: On sitten ihmisiä jotka ei käytä. Ne on ehkä luonteeltaan sitten hieman tai ovatkin erilaisia ja voi olla joku uskonnollinen vakaumus tai jotain muuta sitten, että sitä ei ainakaan sitten ihan julkisesti tuolla kahvipöytäkeskusteluissa viljellä koko ajan.

H1: Ei käytä kaikki. Monet käyttää, mutta ei voi sanoa että kaikki ei siihen sitten ehkä.. en mä tiedä voiko sanoa kykene tai ei tunne tarvetta tai.

Yksi haastateltava piti mahdollisena myös sitä, että työssäjaksaminen voi vaikuttaa niin, että työssään uupuneemmat henkilöt eivät käytä mustaa huumoria yhtä paljon. Tutkimusaineistossa tämä nousi esiin osittain ristiriitaisena, sillä toinen haastateltava oli sitä mieltä, että kynnisemmät ja pidempään alalla olleet käyttäisivät mustaa huumoria jopa enemmän.

H1: Toivottavasti kaikki käyttää. Jollain tasolla kuitenkin niin. Sanotaanko että semmoiset.. mulla on sellainen tunne ja semmoinen näkemys, että sellaiset ihmiset joiden se työssäjaksaminen on vielä sellaisella tasolla että ne jaksaa. Muut että sitten, sit kun rupeaa olemaan se työkuorma sellainen ja tota jonkinlainen uupumusraja on ehkä jo ylitetty niin sitten ei ehkä kykene enää edes siihen mustaan huumoriin.

H2: Väittäisin, että se musta huumorin määrä lisääntyy virkavuosien mukaan, toki on niitäkin ihmisiä, jotka ei varmaan koko virkauran aikanaakaan hirveästi sitä harrasta. Mutta joillain se vaan lisääntyy sitten siinä virkauran myötä.

H3: Onhan sitä vastaan tullut, ainakin itsellä, melkein kaikissa tehtävissä.

Niistä henkilöistä, jotka eivät itse käytä mustaa huumoria, suurimman osan kerrottiin kuitenkin sallivan muiden käyttää sitä. Tutkimuksessa ilmeni vain yksittäisiä tapauksia, joissa paikalla ollut kuulija on tehnyt tiettäväksi, ettei pidä mustaa huumoria sopivana. Tällaisissa tapauksissa asiasta on joko sanottu suoraan tai vain poistuttu paikalta.

H3: Joko joku kuulija on poistunut paikalta tai kertonut mielipiteensä siitä, että ei ole kauhean soveliaista.

Esimiesroolilla ei kerrottu olevan itsessään vaikutusta siihen käyttäkö tai salliiko mustaa huumoria. Esimiesten läsnäolon kerrottiin vaikuttavan kuitenkin välillisesti, jos heitä tuntee huonommin tai yhteinen kokemuspohja tapahtumista puuttuu.

Yksi mieshaastateltavista otti esille sukupuolten väliset erot mustan huumorin käytössä. Hänen mukaansa naiset käyttävät vähemmän mustaa huumoria, kuin miehet ja että naisilla voi olla mustan huumorin käytössä erilaiset tarkoitukset, kuin miehillä. Hän kuvasi asiaa seuraavasti:

H3: Ellei sitten ole jollain ollut semmoinen, tavallaan, naiskollegalla tarve kuulua siihen miesyhteisöön, jollon ainakin itsestä on saattanut tuntua siltä, että se ei niinku siihen persoonaan sovi ne jutut, joita kerrotaan.

Naispoliisin tarkoituksena kerrotaan tässä olevan voimakkaammin yhteisöön ja erityisesti yhteisöön kuulumisen, kuin varsinaisesti työtehtävien paineen purkaminen tai vain vitsin kerronta. On mahdollista, että kyseessä on yksittäinen tapaus, joka on jäänyt haastateltavan mieleen, mutta on mielenkiintoista miten mustan huumorin ei nähdä sopivan naisen persoonaan. Yhteiskunta luo edelleen naisten ja miesten rooleja sekä malleja, joten voisi ajatella tämän heijastelevan ajatusmaailmaa, jonka mukaan ronski musta huumori ei ole naiselle sopivaa. Suuria johtopäätöksiä on kuitenkin mahdotonta näin pienellä otannalla tehdä.

Erään vastaajan toimesta poliisien kuvattiin olevan myös niin kyynisiä, etteivät ihan mitkä vain vitsit enää tehoa huumorin keinona. Tämän vuoksi musta huumori nähtiin ainoana toimivana huumorin keinona.

H2: Niin ihmiset alkaa olla kohtuu kyynisiä ja ei niihin enää mikään pikkukalle -huumorin sillä tavalla niinku.. ei ne sellaista edes harrasta, kun ei se toimi huumorina, tavallaan kun on nähnyt kaiken mahdollisen.

4.2 Sallivuuden syntyminen

Tässä tutkimuksessa sallivuudella tarkoitetaan sitä, että yhteisön jäsen kokee tietynlaisen käytöksen tietyssä kontekstissa sallituksi. Haastattelussa on pyritty hahmottamaan niitä puitteita, joita poliin työyhteisössä luodaan mustan huumorin sallivuuteen liittyen. Vitsit ovat kaiken kaikkiaan kiistanalainen lajityyppi, joka herättää sekä kuulijoissa että kertojassa reaktioita ja tuo näin esille sosiaalisia normeja (Kuipers 2006, 7). Erityisesti musta huumori testaa ja venyttää sosiaalisia normeja ja sosiaalisen sallivuuden rajoja.

Käyttäytymisen ennustettavuus ja säännönmukaisuus ovat perustana sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Sosiologisesti ajatellaan, että kun toimimme vahvasti henkilökohtaisten vaikuttimiemme varassa, niin todellisuudessa toimimme ja käyttäydymme kuitenkin hyvin samalla tavoin, kuin samassa tilanteessa kaikki muutkin. (Sulkunen 2003, 79.) Sallivuuden kulttuuri muokkaa niitä normeja, joiden mukaan elämme. Oli sitten kyse selkeistä, niin sanotuista virallisista normeista, kuten laeista tai epävirallisista, kuten hyvään käytökseen liittyvistä normeista, muovaavat ne käytötämme ja käsitystämme siitä, mikä on sallittua. (Eml., 82.)

4.2.1 Sosiaaliset normit

Normilla tai sosiaalisella normilla viitataan sosiologisissa teorioissa yleensä vuorovaikutuksen sel-laisiin muotoihin, joilla yhteisö saa jäsenensä joko toimimaan tai ajattelemaan tietyllä, yhdenmukai-sella tavalla. Varsinkin virallisissa normeissa poikkeavuudesta voi olla sanktiona rangaistus, kuten sakko tai vankeus. Kuitenkin myös epävirallisilla normeilla voi olla rangaistuksen kaltaisia element-tejä, jos poikkeavasti käyttäytyvä henkilö esimerkiksi suljetaan pois yhteisöstä. Rangaistusten li-säksi sanktioita voivat olla myös palkinnot. (Sulkunen 2003, 80.) Tämän tutkimuksen kontekstissa palkinnoksi voi ajatella esimerkiksi yhteisön ilmaiseman hyväksynnän, eli naurun.

Haastatteluissa ilmeni, että koska poliisiorganisaation sisällä työtehtävät ovat moninaisia, ovat myös asiat, joista on sallittua vitsailla erilaisia. Musta huumori liittyy poliisissa kiinteästi tilannehuu-moriin ja on luonteeltaan hyvin sen kaltaista. Tämän vuoksi on luonnollista, että mustaa huumoria voidaan käyttää kaikista niistä asioista, joiden kanssa ollaan työssä tekemisissä. Sinänsä voisi sa-noa, ettei poliisin musta huumori tunne omiin työtehtäviin liittyviä tabuja.

Haastateltavat kuvasivat tutkimuksessa hyvin vähän ylipäänsä mustaan huumoriin liittyviä tabuja. Henkilökohtaisella tasolla ne, jotka eivät olleet työskennelleet lapsiin kohdistuvien rikosten tai sek-suaalirikosten parissa, kuvasivat tällaiset asiat itselleen tabuiksi. Haastateltava, joka oli työskennel-lyt kyseisten asioiden ja lähes kaikkien muiden rikoslajityyppien parissa, ei kuvannut mitään tabuja.

Henkilökohtaiset tabut heijastelevat myös haastateltavien käsitystä ryhmä- tai työtehtäväkohtaisista tabuista. Haastateltavat kertoivat, että eri ryhmissä on eroja ja ne liittyvät siihen, minkä kanssa työskennellään tai oikeastaan minkä kanssa ei työskennellä.

H3: On varmasti sen mukaan missä tehtävissä toimii ja minkälaisia kokemuksia niitten työtehtävien kautta sitten joutuu kohtaamaan niin sen mukaan. Jos on siisti konttorisisä-työ, niin ei niitä samanlaisia kokemuksia tule, kun esimerkiksi keräilemällä kropan pala-sia junaradalta.

Vaikka osa vastaajista kertoi henkilökohtaisista tabuistaan, ilmaisivat he kuitenkin ymmärryksen tällaisista asioista esitetyle mustalle huumorille.

H2: No ollaan sellaisten asioiden kanssa tekemisissä enemmän, että lapsitutkijat on lasten kanssa tekemisissä ja näkevät siellä vakavia asioita ja se on sitten heidän keino taas huumorin keinoin purkaa niitä vaikeita asioita.

4.2.2 Oikeutus

Tutkimuksessa kaikki haastateltavat kertoivat useaan kertaan mustan huumorin olevan tärkeää poliiseille, koska se edistää työhyvinvointia ja auttaa käsittelemään tunteita. Haastattelussa ei ollut yhtään teemaa tai varsinaista kysymystä liittyen mustan huumorin hyötyihin, mutta niitä tuotiin määrällisesti esille kaikkein eniten. Voisi sanoa, että mustalle huumorille kerrottiin oikeutusta. Mustan huumorin hyötynäkökulmaa ei voi siis täysin tässäkin tutkimuksessa ohittaa.

Organisaatiokulttuuritutkimuksessa hyvin tunnettu tapa jäsentää asioita, on sosiaalipsykologi Edgar Scheinin tapa, jonka mukaan kulttuuri syntyy tietyn yhteisön omaksumista perusolettamuksista, joilla tämä yhteisö on oppinut sopeutumaan ympäristöön ja säilyttämään sisäisen eheydensä. Scheinin mukaan siis ratkaisut, jotka on yhteisössä koettu toistuvasti melko toimiviksi, muodostuvat itseäänselvyyksiksi. Näin ymmärrettynä kulttuuri muodostuu ongelmanratkaisun kautta ja auttaa selittämään, miksi eri organisaatioiden kulttuuri on erilainen. (Puusa & Juuti 2020, 62.)

Voidaan siis ajatella, että sallivuus syntyy hyötynäkökulman kautta. Se mikä koetaan hyödylliseksi, on myös sallittua. Tutkimuksessani ilmeni selkeästi, että poliisit kokevat mustan huumorin käytön ennen kaikkea työhyvinvointia edistäväksi tekijäksi, jolla on tarkoitus parantaa omaa jaksamista ja käsitellä tunteita. Lisäksi tutkimuksessa ilmeni, että huumori ja erityisesti musta huumori koetaan myös työyhteisöä yhdistävänä tekijänä.

Osana työhyvinvointia mustaa huumoria kuvailtiin lukuisilla eri tavoilla ja tilanteilla, jotka voi jakaa niin sanottuun jälkipuintiin ja huumoriin, joka tapahtuu ennen työtehtävää. Näistä määrällisesti jälkipuintiin liittyviä kommentteja oli huomattavasti enemmän.

Jälkipuinnilla tarkoitetaan tässä mustaa huumoria, joka tapahtuu työtehtävän tai muun tapahtuman jälkeen. Tällainen jälkipuintina tapahtuva musta huumori sopii huojennusteoriaan, joka liittyy kiinteästi tilannekomiikkaan. Huojennusteorian mukaan kunnioitetusta ja ahdistavasta asiasta tehty viitsi aiheuttaa vastaanottajassa nopean mielentilamuutoksen, josta huojennus aiheutuu (Knuutila 1992, 104). Tämän vuoksi on helppo ymmärtää, miksi poliisit kuvaavat mustaa huumoria työhyvinvointia

edistäväksi tekijäksi. Haastatteluissa mustan huumorin kuvattiin olevan keino käsitellä, suhtautua ja palautua raskaista työtehtävistä.

H2: ...se on myös ehkä osittain sitä niin kun selviytymistä siinä työarjessa, että se on hyvä keino tavallaan selvittää sitä pääkoppaa tai tasapainottaa niitä tunteita ja suhtautua vähän huumorilla niihin hyvinkin vaikeisiin asioihin välillä.

H3: No ite mieltäisin sen niihin rankkoihin kokemuksiin sallivana. Jolloin sitä käytetään tavallaan sen asian puimiseen, että niihin pystyisi suhtautumaan kevyemmin, ku mitä se kokemus on itsessään ollut.

Haastatteluissa vastaajista yksi toi esiin mustan huumorin käytön tilanteessa, jossa jännittävä tilanne on vasta tulossa. Kyseinen vastaaja oli toiminut muun muassa vaativientilanteiden ryhmässä, jossa erilaiset ”jäykät keikat” ovat tyypillisiä.

H2: Ehkä keikalle mennessä, jos on joku hyvinkin jäykkä keikka, niin siinä saatetaan heittää läppää, vähän niinku tunnelman rentouttamiseksi.

H2: Eliikkä, jos ajatellaan vaikka että oot ollut jossain kroppakeikalla ja sitten hoidetaan se pois ja lähdetään seuraavalle keikalle. Siellä saattaa olla jo joku aseuhkatilanne, niin ne tunteiden vaihtelut, ne skaalat ne on niin isoja, että siinä semmoisella pienellä huumoripläjäyksellä pystyy ehkä vähän niitä tunnetiloja tasaamaan.

Mustaan huumoriin tällaisissa tilanteissa sopii inkongruenssiteoria, jonka mukaan juuri asioiden yhteensopimattomuus aiheuttaa humoristisen tilanteen. Inkongruenssiteorian mukaan huumori on myös purkukeino, mutta toisin kuin huojennusteoriassa, nähdään se purkukeinona nimenomaan hermostuneisuudelle ja jännittyneisyydelle. (Morreal 1987, viitattu Järvelä ym. 2004, 8.)

Yllä kuvatussa vaativassa ja jännittävässä, ehkä hermostuttavassakin tilanteessa, on siis luonnollista kokea tarvetta huumorille ja sen kautta tunnelman keventämiselle. Toisaalta lienee aiheellinen kysymys, eikö tällaisessa tilanteessa mikä tahansa huumorin keino voisi olla toimiva, eli tarvitseeko huumorin olla välttämättä mustaa. Tämä kysymys onkin enemmän kulttuurillinen, eli mitä ne asiat ovat, joista on totuttu vitsailemaan.

Musta huumorin hyödyt nähtiin haastatteluissa myös tärkeänä työyhteisöä yhdistävänä tekijänä.

H1: Se jollain tavalla sitten myös se musta huumori hitsaa sitä, kun yleensä se kuitenkin on sitten sellaista kun me puhutaan huumorista ja nimenomaan siihen työhön liit-

tyvästä mustasta huumorista, niin kyllähän yhdessä nauraminen on kuitenkin semmoinen aika niinku ihmisiä, mm.. toki tietysti yhdessä itkeminenkin.. sellainen liima, mutta kyllähän se yhdistää ja tekee sen työyhteisön, kun on se yhteinen musta huumori.

Työyhteisön yhtenäisyys on merkittävä tekijä työhyvinvoinnin kannalta. Yhteisellä huumorilla voidaan vaalia työyhteisön ihmissuhteita, yhteenkuuluvuutta ja keskinäistä hyvää oloa. Toisaalta huumorilla voidaan väärässä tilanteessa myös kuormittaa näitä tekijöitä. (Vesa, 2009, 60–61.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

5.1 Johtopäätökset

Tutkimuksella saatiin kiitettävästi tuotettua vastauksia tutkimuskysymyksiin. Vaikka haastattelututkimukseen perustuvassa aineistonkeruussa otanta oli varsin pieni, löydettiin vastauksista ilmiötä kuvaavia ja selittäviä yhdenmukaisuuksia. Esiintymisympäristö ja sallivuus sivuavat toisiaan ja ne voidaan asettaa myös osittain limittäin. Tämä johtuu siitä, että salliva ilmapiiri luo mustalle huumorille otollista ympäristöä ja toisinpäin.

Mustan huumorin esiintymisympäristöä poliisissa kuvattiin ennen kaikkea ajasta ja paikasta riippumattomaksi, mutta kuitenkin henkilöpiiriltään tietynlaiseksi. Tätä henkilöpiiristä johtuvaa ympäristöä kuvattiin useilla eri tavoilla henkilöiden ja heihin luodun siteen kautta. Henkilöpiiri määritettiin ennen kaikkea ainoastaan poliiseista koostuvaksi. Tämän lisäksi henkilöpiiriin kuuluvilta poliiseilta vaadittiin tunnettavuutta mustan huumorin kertojan silmissä, sekä tietynlaista luotettavuutta. Tutkimuksen mukaan mustan huumorin kertojan tulee tuntea yleisönsä, eli tunnistaa salliva ilmapiiri.

Tutkimuksessa tuli selkeästi näytettyä toteen, että mustan huumorin aiheet liittyvät kiinteästi omiin työtehtäviin. Tämä ilmeni sekä niissä aiheissa, joista vitsaillaan, kuin myös niissä, joista ei vitsailla ja jotka voivat olla jopa tabujen kaltaisia. Omiin työtehtäviin liittyviä tabuja ei tutkimuksessa tullut ilmi, vaikka joitain henkilökohtaisia tabuja voitiinkin työtehtävistä riippuen osoittaa. Tutkimuksessa ilmeni myös, että vaikka haastateltavilla olisi ollut henkilökohtaisia tabuja tiettyyn aiheeseen liittyen, kokivat he siihen liittyvän mustan huumorin sallituksi, jos se liittyi kertojan työtehtäviin.

Tutkimuksen perusteella asettaisin poliisissa esiintyvän mustan huumorin tilannekomiikan tyyliin. Tässä tutkimuksessa ilmenneet seikat vitsin kerrontaan, riippuvuussuhteisiin ja tilanteisiin liittyen tukevat sitä parhaiten. Myös huojennusteorian kuuluminen kiinteästi tilannekomiikan piiriin tukee tätä tulkintaa.

Tutkimuksen mukaan poliisit eivät myöskään koe samojen vitsien olevan hauskoja muissa konteksteissa, kuin poliisien kesken. Tässä korostuu varsinkin samanlainen kokemuspohja sekä kokemusten toistuvuus. Voidaan siis sanoa, että vitsin huvittavuudelle voitiin osoittaa sosiaaliseen kontekstiin liittyvät mekanismit.

Tutkimuksessa ilmeni myös inhimillinen, psyykinen tarve mustalle huumorille. Tämä tarve on ehkä jopa synnyttänyt mustan huumorin ja selittää miksi mustaa huumoria esiintyy niin paljon poliisien keskuudessa. Tämän tutkimuksen aineistossa ja aiemmassa tutkimuksessa kuvattiin laajalti psyykkistä tarvetta mustalle huumorille raskaiden asioiden käsittelyssä.

5.2 Pohdinta

Mustan huumorin rajauksiin liittyy yleisesti ottaenkin valtavasti tulkinnanvaraisia seikkoja: kuka määrittelee sairaanloisen rajan, mikä on tabu tai mikä tuomittavaa? Ja toisaalta mikä on hyväksyttävää ja sallittua huumorissa? Kuka on se ”normaali” mittari, jonka maailmankuvasta, moraalikäsituksesta ja kulttuurista nämä johtopäätökset voidaan vetää? Voisiko mustaa huumoria tarkastella *Funniest Person in the World* -kilpailun voittaneen Ismo Leikolan ajatusmallin mukaisesti, ettei mustaa huumoria ole olemassa, on vain vaikeita aiheita? Voisiko ensisijaista olla etsiä mustasta huumorista tärkeitä inhimillisiä tai yhteiskunnallisia merkityksiä? (Hokkanen 2015, 374.)

Poliisi on erityinen ympäristö tutkia mustan huumorin käyttöä ja esiintyvyyttä. Tämä johtuu siitä, että poliisiorganisaatioissa kohdataan täysin erilaisia asioita, kuin suurimmassa osassa muita työyhteisöjä. Kuolema, traagiset ihmiskohtalot, pahuus ja toivottomuus ovat päivittäin läsnä ainakin osalla poliiseista. Nämä asiat ovat juuri niitä, joiden vuoksi mustaa huumoria käytetään ja sillä mieltä huojennetaan. Tätä asetelmaa vasten on varmasti ymmärrettävää, että musta huumori kukkii lähes jokaisen poliisin työpäivissä.

Tutkimuksessa mielenkiintoista oli huomata, miten itsestäänselvytenä mustaa huumoria poliisissa pidettiin. Oikeutus mustaan huumoriin koettiin vahvana ja sitä perusteltiin laajasti.

Poliisista erityisen ympäristön mustalle huumorille tekee se, että poliisilla on aivan erityinen lakiin perustuva velvoite käyttäytymiselle. Laki poliisin hallinnosta 15 f §:n (14.2.1992/110) mukaan poliisimiehen on virassa ja yksityiselämässään käyttäytyttävä siten, ettei hänen käyttäytymisensä ole omiaan vaarantamaan luottamusta poliisille kuuluvien tehtävien asianmukaiseen hoitoon. Tätä täydentää mielestäni poliisilain 1 luvun 6 § (22.7.2011/873), jonka mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua ja sovinnollisuutta edistäen (PolL 1:6.1).

Jos mustaa huumoria ajattelee tässä kontekstissa, voidaan ensimmäisenä pohtia asiallisuutta. Jos siis teoreettisesti ulkopuolinen kuulisi poliisin mustaa huumoria, voisiko perustellusti sanoa, ettei poliisi ole toiminut asiallisesti? Samalla teemalla voi jatkaa myös puolueettomuuteen, eli jos poliisien kuulisi vitsailevan esimerkiksi vähemmistöistä, voisiko olla syytä olettaa puolueettomuuden kärsivän? Kysehän ei näissä kysymyksissä ole varsinaisesti siitä, kärsiikö asiallisuus tai puolueettomuus, vaan siitä miten asia ulkopuolisille näyttäytyy.

Mustan huumorin käyttö, kuten tutkimuksessa kävi ilmi, kuuluu ainoastaan niihin tilanteisiin, jossa poliisihenkilöstö on keskenään. Paikalla ei siis ole ulkopuolisia henkilöitä. Olemme kuitenkin nähneet julkisuudessa tapauksia, joissa poliisien välisiksi tarkoitettut vitsit ovat ”vuotaneet” julkisuuteen tai ylipäänsä muille tahoille. Poliisimiehen käyttäytyminen tulee siis arvioitavaksi vasta silloin, kun

mustan huumorin käyttö on tullut tietäväksi jollekin muulle taholle. Toisaalta voidaan pitää relevanttina myös ajatusta siitä, että työyhteisön sisältä joku haluaa asiaa viedä eteenpäin.

Jos haluaisimme kitkeä poliisissa tapahtuvaa mustaa huumoria, tuli meidän varmasti pohtia joitain muita mahdollisuuksia psyykkisesti raskaiden tilanteiden purkuun. Jonkin verran tällaisia keinoja poliisissa nykyään onkin, mutta en näe, että ne korvaisivat missään tilanteessa tai missään määrin sitä aukkoa, jonka mustan huumorin puuttuminen jättäisi. Kuten tutkimuksessa todettiin, toimii musta huumori yleensä melko välittömästi tilanteen jälkeen. En keksi keinoa, jolla tuota mustan huumorin tuottamaa huojennusta voisi korvata.

On toki mietittävä myös sitä, onko mitään järkevää syytä edes yrittää kitkeä mustan huumorin käyttöä poliisista. Mustalla huumorilla ei ole loukkaamistarkoitusta, vaikka kontekstista irrotettuna tai väärässä henkilöpiirissä se voitaisiin loukkaavaksi ymmärtää. Nyky-yhteiskunnassa niin sanotulle woke-kulttuurille ja sen nousulle on tyypillistä, että asiat nähdään rasistisina, syrjivinä tai muutoin epäoikeudenmukaisina, vaikkei tällaista tarkoitusperää olisikaan. Tämä asettaa melko pelottavaan valoon myös tämän poliisien tärkeäksi kokeman ja niin halvan tavan pitää itseään työkykyisinä.

6 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen luotettavuuden mittaamiseen käytettävät keinot ovat osittain erilaisia. Määrällisessä tutkimuksessa käytetään perinteisesti reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä, kun arvioidaan mittaustulosten luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden arviointi ei ole aina aivan yhtä yksiselitteistä. Myös laadullisen tutkimuksen vaiheiden luontainen päällekkäisyys vaikeuttaa yksiselitteistä luotettavuuden arviointia. (Eskola & Suoranta 1998, 151.)

Tutkimuksen luotettavuutta olisi ollut mahdollista lisätä laajentamalla tutkimuksen otantaa. Tämä olisi kuitenkin laajentanut koko tutkimuksen, lisännyt tutkimustyötä huomattavasti ja kasvattanut kustannuksia. Jos aihetta voisi tutkia millä menetelmällä tahansa, olisi laaja etnografinen tutkimus ehkä kaikkein paras tutkimusmenetelmä. Näin suoritettu tutkimus olisi kuitenkin erittäin kallis, aikaa vievä ja vaativa.

Tutkimuksen luotettavuutta voi heikentää myös se, että tutkija on itse tutkittavasta organisaatiosta ja näin ollen luonut jonkinlaisia ennakkokäsityksiä ja -oletuksia tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa kiinnitettiin huomiota siihen, etteivät tutkijan omat käsitykset ohjaa tutkimusta ja tutkijan ote tutkimukseen oli koko tutkimuksen ajan kriittinen. Aiheen sensitiivisyyden vuoksi ulkopuolisen tutkijan olisi myös vaikea päästä käsittelemään mustan huumorin ilmiötä poliisissa. Tämän vuoksi tutkimuksen luotettavuudelle oli sekä hyötyä että haittaa organisaation sisältä tulevasta tutkijasta.

Pienen otannan vuoksi yleistettävyyden tutkimuksen tuloksissa kärsii. Tapaustutkimuksen tavoin tutkimukseni hakee kuitenkin laajempaa tietoa ilmiöön liittyvistä mekanismeista, dynamiikasta, lainalaisuuksista ja prosesseista. Näin ollen jonkinlaista yleistettävyyttä voidaan pystyä osoittamaan. Jotta yleistettävyydestä saataisiin jatkossa parempaa tietoa, tulisi aihetta tutkia myös muissa poliisilaitoksissa. Tutkimustulosten yleistettävyyttä kuitenkin tukee se, että aiempi tutkimus muilta aloilta sekä ulkomailta, tukee tämän tutkimuksen tuloksia.

LÄHTEET

- Breton, A. (toim.) 2007: *Anthology of Black Humour*. Lontoo, Telegram.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere, Vastapaino.
- Fielding, N. 1988: *Joining Forces: Police training, Socialization, and Occupational Competence*. Lontoo, Routledge.
- Freud, S. 1983: *Vitsi ja sen yhteys piilotajuntaan*. Suomentanut Rutanen M. Helsinki, WSOY.
- Garrick, J. 2006: *The Humor of Trauma Survivors. Its Application in a Therapeutic Milieu*. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 2006:12, 169–182.
- Haakana, M. 1996: *Huumori ja vakava keskustelu kategorioina*. Teoksessa Hakulinen A (toim.) 1996: *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Hokkanen, L. 2015: *Mustan ja alatyylisen huumorin ilmiöitä 2000-luvun digiloressa*. Teoksessa Knuuttila, Hakamies ja Lampela (toim.) 2015: *Huumorin skaalat – Esitys, tyyli ja tarkoitus*. Porvoo, Bookwell Oy.
- Idson, L. C. & Mischel, W. 2001: *The Personality of familiar and significant people: The lay perceiver as a social-cognitive theorist*. *Journal of Personality and Social Psychology* 2001:80(4), 585–596.
- Järvelä H., Keinänen A., Nuutinen P. & Savolainen E. 2004: *Huumori opettajan työvälineenä*. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. Luettavissa: <https://docplayer.fi/14935889-Huumori-opettajan-tyovalineena.html>. Luettu 7.9.2022.
- Kerkkänen, P. 2003: *Huumorintaju ja terveys itäsuomalaisten poliisien työssä 1995–1998*. Joensuun yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Joensuu, Joensuun yliopistopaino.
- Knuuttila, S. 1992: *Kansanhuumorin mieli – Kaskut maailmankuvan aineksina*. Helsinki, SKS.
- Kuipers, G. 2006: *Good Humor, Bad Taste: A sociology of the Joke*. Berliini, De Gruyter Mouton.
- Laes, T. 1998: *Huumori ja kasvatus*. Teoksessa Laine & Tähtinen (toim.) 1998: *Oppimisen ohjaaminen esi- ja alkuopetuksessa*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Julkaisusarja B 64, 273–293.
- McCarroll, J.E., Ursano, R.J., Wright, K.M. & Fullerton C.S. 1993: *Handling bodies after violent death: Strategies for coping*. *American Journal of Orthopsychiatry* 1993:63(2), 209 – 214.
- Morreall, J. 1989: *Enjoying Incongruity*. *Humor – International Journal of Humor Research* 1989:2(1), 1–18.
- Pogrebin, M.R. & Poole E.D. 1988: *Humor in the briefing room: A study of the strategic uses of humor among police*. *Journal of Contemporary Ethnography* 1988:17(2), 183–210.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020: Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki, Gaudeamus.

Sayre, J. 2001: The use of aberrant medical humor by psychiatric unit staff. *Issues in Mental Health Nursing* 2001:22, 669–689.

Schachtman, B. N. 2005: *Black Comedy*. Teoksessa Charney (toim.) 2005: *Comedy: A Geographic and Historical Guide*. Westport, Praeger.

Sulkunen, P. 2003: *Johdatus sosiologiaan – Käsitteitä ja näkökulmia*. Helsinki, WSOY.

Tieteen termipankki: Musta huumori. Luettavissa: https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:musta_huumori. Luettu 29.3.2022.

Vesa, P. 2009: *Aineistolähtöinen teoria hyvää oloa ja työhyvinvointia edistävästä huumorista hoitajien keskinäisessä vuorovaikutuksessa*. Tampereen yliopisto. Hoitotieteenlaitos. Väitöskirja.

Waters, W.F. 1996: Are we too serious? The value of humor in jail work. *American Jails* 1996:10(5), 47– 51.

Willinger, U., Hergovich, A., Schmoeger, M., Deckert M., Stoettner S., Bunda I., Witting A., Seidler M., Moser R., Kacena S., Jaeckle D., Loader B., Mueller C. & Auff E. 2017: Cognitive and emotional demands of black humour processing: the role of intelligence, aggressiveness and mood. *Cogn Process* 2017:18, 159–167.

LIITE 1. SAATEKIRJE HAASTATTELTAVILLE

Hyvä poliisityön ammattilainen

Musta huumori ja huumori ylipäänsä on poliisin työyhteisössä hyvin tunnettua, aihetta on kuitenkin tutkittu suomalaisten poliisien keskuudessa varsin vähän. Tämän tutkimuksen näkökulma on selvittää mustan huumorin esiintymisympäristöä ja sen erityispiirteitä, kontekstina poliisin työyhteisö.

Kerään tutkimusaineiston yksilöhaastatteluina Sisä-Suomen poliisilaitoksella työskenteleviltä poliisimiehiltä, joiden työura on kestänyt vähintään 15 vuotta ja he ovat työskennelleet vähintään kolmessa eri ryhmässä/yksikössä. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kokeneiden poliisimiesten näkemyksistä ja kokemuksista liittyen mustan huumorin esiintymiseen erilaisissa ympäristöissä.

Tutkimuksen haastatteluaineistoon ei kirjata henkilötietoja, eikä henkilötietosi tai muut yksilölliset tiedot tule kenenkään muun, kuin tutkimuksen tekijän tietoon. Haastatteluaineisto hävitetään viimeistään 14 vuorokautta opinnäytetyön hyväksytyn arvioinnin jälkeen. Hävitys tapahtuu toimittamalla aineisto tietosuojamateriaalin keräyslaatikkoon. Tutkimuksessa ei käsitellä salassa pidettäviä tietoja. Tutkimuksen aikana aineistoa säilytetään tutkimuksen tekijän toimesta lukitussa tilassa, lukitussa kaapissa.

Tutkimus liittyy opintoihini poliisin (AMK) muuntokoulutuksessa. Opinnäytetyöni on tarkoitus valmistua marraskuuhun 2022 mennessä. Tutkimusta ohjaa Poliisiammattikorkeakoulun lehtori Jari Hyyti.

Sisä-Suomen poliisilaitos on myöntänyt tutkimukselle tutkimusluvan (Asianhallintajärjestelmä ACTA, asiantunnus: POL-2022-51327).

Ystävällisin terveisin,

Marfa Raipela

p. (puhelinnumerot poistettu)

LIITE 2. HAASTATTELURUNKO

TEEMAHAASTATTELURUNKO (+ apukysymykset)

TAUSTATIEDOT (ei osaksi varsinaista haastattelua)

- Ikä, sukupuoli, tutkinto-/valmistumisvuosi, työssäoloaika poliisina, työssäoloaika muulla työnantajalla, työura poliisissa

KOKEMUKSET

- Millaisia kokemuksia mustasta huumorista on poliisissa?
- Miten vertautuu muihin sosiaalisiin ympäristöihin?
- Sopsisiko sama huumori muihin ympäristöihin?

VAIKUTTIMET

- Minkälaisiin tilanteisiin mustahuumori liittyy?
- Minkä tyyppisistä asioista vitsaillaan?
- Onko tilanteita, joissa mustaa huumoria ei käytetä? Miksi?
- Milloin itse kokee mustan huumorin sallituksi?
- Onko tabuja?
- Mihin tabut liittyvät ja onko näissä ryhmäkohtaisia/työtehtäväkohtaisia eroja?

TEKIJÄT/TOISENTAJAT

- Ketkä mustaa huumoria käyttävät?
- Käyttävätkö kaikki?
- Sallivatko kaikki?

MUUTOKSET

- Onko mustassa huumorissa tapahtunut muutoksia vaihtaessasi työtehtäviä? Millaisia?
- Vaikuttaako esim. esimiesten, tiettyjen henkilöiden läsnäolo mustan huumorin käyttöön?

LIITE 3. SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

KIRJALLINEN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Osallistun vapaaehtoisesti haastateltavaksi Marfa Raipela tutkimukseen *Valot pimeyksien reunoilla - Musta huumori poliisin työyhteisössä*.

Olen saanut tutkimuksesta tietoa etukäteen ja tiedän, että haastattelut nauhoitetaan ja raportissa on mahdollista käyttää suoria lainauksia haastattelustani. Olen tietoinen tutkimuksen luottamuksellisuudesta ja minulle on selvitetty, ettei henkilöllisyyttäni pystytä tunnistamaan tutkimuksen missään vaiheessa. Tiedän voivani keskeyttää tutkimuksen osaltani milloin tahansa.

Tämä suostumuslomake on laadittu kahtena samanlaista kappaleena, joista toinen jää itselleni ja toinen Marfa Raipelalle.

Allekirjoitus (paikka, aika, nimenselvennys):

Marfa Raipela

mYAMK2022

Poliisiammattikorkeakoulu